

**רשימת ספרי "בן מלך"
שיצאו לאור עד עתה:**

- חתומות
- ספירת העומר ות
- הסוכות
- ימי כיפורים - גלות ונאולה
- ימי נדאים
- חתומות
- חתומות
- ימי הפרים
- הגדה של פסח
- בעניני מצוות המדיניות
- שמעון
- תמוז ומנוח
- שיר השרים
- שבת קודש
- מרת ומנוח
- שמעון
- ענינים כשיס' ובהלכה
- זמרת שביב
- קטלוג הקלטות שיעורים
- בראשית ח"א - פנאי
- סבוא בראשית נח
- בראשית ח"ב - יל
- קל-חוליות
- בראשית ח"ג - רבא ודו
- שמות ח"א - שמות בשלח
- שמות ח"ב - אמרי מבוא
- ירחי-מטעים
- שמות ח"ג - ירדנה-פקוד
- יקרא ח"א - יקרא-מנוע
- יקרא ח"ב - אחי-בווקות
- מנצח ח"א - מנצח-סלח
- מנצח ח"ב - קודש-סמעי
- זבדים ח"א - זבדים-רהא

תנן להשיג: mechonbennelch@gmail.com
 בארצות הברית: 8482450220
 sales@yefenofbooks.com | Warehouse:

פרשת וזאת הברכה

לקשר של הקב"ה אלינו, ודבר זה מבואר בכל ספר 'שיר השירים' כאשר כנסת ישראל מתוארת בו במשל כרעייתו של הקב"ה שהוא הדוד. וכן כתיב (ישעיה סב, ה): 'ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך'. הרי במשל זה הקב"ה הוא כביכול החתן ועם ישראל הם הכלה.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (לג, ד)
 דרשו חז"ל (ברכות נז.): 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורשה'.

בגליון
 פרשת וזאת הברכה

ביאורי פסוקים..... עמוד 1

בענייניא דיומא

קריאת התורה בשמחת תורה..... עמוד 7

מצות לימוד התורה..... עמוד 9

ועיין מה שכתב מהרש"א בחידושי אגדות (סנהדרין נח:): 'והנראה שהכוונה בזה שהתורה נקראת ארוסה, לפי שרוב ההמון אין עוסקין בה, והתורה היא לגבם כארוסה בבית אביה, שהניחה להיות תורת ה', אבל העוסק בה ודאי היא לו בבחינת נשואה, ונקראת תורתו'. והנה גם בפשוטו של מקרא מבואר כאן חוזה הקשר של ישראל לתורה שהיא ירושה להם. אולם דרשת חז"ל הוסיפה שלא רק דבקים בה כמורשה, שהיא כרכוש השייך לאדם, אלא הם דבקים בה בחביבות ותשוקה עד להתאחדות, כמו חתן עם הכלה המאורשה לו. ע"ד שדרשו על הפסוק 'ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו' (שמות לא, יח), כמובא ברש"י: 'ככלתו - ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן'. והנה משל זה של חתן וכלה מופיע מצד שני, ביחס

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים
 ע"י ידידנו הנכבד מגדולי תומכי מכוננו
 מקושר בכל ליבו ונפשו לתורת רבינו בעל 'הבן מלך' זצוק"ל

הרה"ח ר' אברהם זעליקאוויטש שליט"א

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך
 תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
 לראות ברכה והצלחה ובכל אשר יפנו ימצאו נחת, אושר ועושר
 וכל טוב סלה

להנצחת ותרומת "פרנס השבוע/החודש"
 אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-822488

שישו ושמחו בשמחת תורה

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל: 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל: 052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הנגנו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של
מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים לאור
כל גנזי תורתנו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את הכרכים
הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני כלל
שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה
עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחודשו.
נא זכו והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכם וטלו חלק במשימה הגדולה
פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים
לדבר המצווה הגדולה הנתונה בידינו

באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים

בפרישת השבוע - ובעניינא דיימא

שמעו ותחי נפשכם

ויזו רצון שנובה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
התגולה

הודעה חשובה ומשמחת
לתורמי המכון

ניתן לקבל החזר מס

על תרומות למכון בגובה של

עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

- ספרים
- למען השנה
- סדרת ספרים
- ביאורים ופירושים
- על המורה הנסיון הורה
- שיעורים
- על הש"ס
- סדר
- המת ומחשבת
- ביאורי סוחר
- סדר
- אמנה ומחוק
- מגאן
- תורה ודעת
- אמרים
- תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מיתענה מכון

שיעורים 94 עוקב מכתב

עבודת המענה בבתי מוסד
לשמוע סיקוריו רבינו
מחולקים לפי נשאים
בכל התחומים

הבישת ספרו בן מלך
בתיבת המסורתית בבתי התלם

מלפון התגולה: 054-8422488
כתובת: ארזות ישראל 1/9

ביתר עילית
עמוד: מכתב לפי סעיף 46

לתיבת הארזית
mechonbenmelech@gmail.com

אוצרות
בן מלך

דבר המכון

ולקראת היראצייט החמישי ביום ט"ז מרחשוון תשפ"ד אנו מתבשרים באושר הגדול שזכינו במשך השנה האחרונה להשלים את חמשת חומשי התורה, בהוצאתו לאור עולם של "בן מלך דברים חלק ב" החלק האחרון מסידרת "בן מלך על התורה", העומד עתה על מכשב הדפוס ויוגש לציבור במעמד היראצייט המרכזי, לשמחת לב שוחרי התורה.

בשורה טובה נוספת מבית היוצר של המכון שהיא לא פחות ממהפכה בהגשת תורת רבינו זצ"ל לציבור, היא יוזמת ההנחלה תוך השקעת הון רב ומאמצים מרובים, בהצבת העמדות המשוכללות בכל בתי הכנסת של קהילתנו, להעמקת דיגיטלית של שיעורי ושיחות רבינו זצ"ל עבור מכשירי שמע אישיים, דבר שיש בו תועלת מרובה במיוחד לדור הצעיר, שלא זכה להאזין לשיעורים פנים אל פנים. ועתה יוכלו בנקל להאזין לכל השיעורים בקולו של רבינו זצ"ל כצורתם. זאת בהמשך לקטלוג המושלם שיצא בראשית השנה, בהשקעה של שנים וחדשים, באופן שיאפשר את בחירת השיעור המבוקש, שמעו ותהי נפשכם.

אנו שמחים להתחיל שנה נוספת בעבודת הקודש של המכון, בהגשת תורתו של רבינו זצ"ל וביניהם הפנינה הבהוקת שבייכם הלא הוא גיליון 'אוצרות בן מלך' אשר ייעודו כשמו להיות מאסף תמידי לדברי תורה מיוחדים אלו, כחלון הצצה לשפע דברי התורה אשר יצאו ואשר עתידים לצאת לאור.

בשנה הבאה עלינו לטובה אנו מתכננים לעסוק בעריכת והוצאת ספרים נוספים מאוצרותיו הבלתי נדלים של רבינו זצ"ל, כמו 'חכמה ומוסר חלק שני' – פרקי הדרכה וחינוך, 'בן מלך על סידור התפילה', 'עניינים בש"ס ובהלכה' חלק שני, וכן להמשיך בההדרה חוזרת של ספרי המועדים במהדורה מורחבת ומתוקנת. כמו כן לאור הביקוש אנו עומדים לקראת עריכת פרויקט מהפכני חדש של הוצאת ביאורי בן מלך על חמשה חומשי תורה שידפס יחד עם גיליון חומש רש"י בחמשה כרכים, ועוד כפי שיהא בידינו.

בעמדתו בסיומה של שנה, חשים אנו חובה לשוב ולהוקיר את הטובה לבעליה, הלא הם אתם התומכים הקבועים האוחזים בספר התורה ובוךן אשר יקים את דברי התורה הזאת.

עמלנו מיועד להביא בפניכם דברי תורה וחכמה אשר ימלאו את לבבנו שמחה וגיל. ובכדי לשאוב מהם הוראה והדרכה מעשית בהתאם לעבודת הימים, לשמוח לפני ה' וכיצד ובמה לשמוח. ובכן, הכינו כליכם לקבל, ושאתכם מים בששון ממעיני הישועה.

הג הסוכות נקרא בתורה חג האסיף אשר נקבע בסיום השנה, ובו ציטתה תורה לבוא בנימים הדורים להלל בהם ולשמוח בו לפני ה' על כל הטוב אשר נתן לנו במשך השנה.

רשאים אנו לתרגם את משמעות החג לרובד הרוחני, להתבונן ביכול התורני העשיר שייגענו עליו במשך השנה בבחינת באספכם את תבואת הארץ, ועל ידי זה זה לבוא להודאה ולשמחה, ולחוג חג אסיף תורני, להודות לה' ולהללו על כל השפע שהשפיע עלינו בדברי תורה, ידיעות וחדושים ומעמקים נפלאים, וכל הבנה אמיתית בתורה היא חידוש.

בכל עת שאנו עוסקים בתורתה של 'קהל עדת ירושלים', אנו חשים את הנועם ומתמגוגים מהמתיקות של הפשטות והישרות, שכמו מאלהים מיישרים את כל המעקשים והתמיהות והתהיות העולות, כל החקירות והספקיות, האם זה כך או כך, כך הצדדים העולים, לפתע נפשטים מאלהים. כיון שהאמת מורה את דרכה.

אם כל ימות השנה כך, אזי כל שכן בהגיע זמני קודש ומועדי ה', שרבינו זצ"ל לימד אותנו "לחיות" את קדושת המועדים, לחוות את עניינם עד שהם נעשים כחלק טבעי מעצם חיינו, הדבר התבלט באופן מיוחד בחג הסוכות, החג השבע במצוות, שהוא זצ"ל היה מבאר לפנינו את ענייניו של כל אחד מהם על פרטיהם, הסוכה, הדפנות, הסכך, הישיבה בה, ארבעת המינים, הלולב, האתרוג, ההדס, הערבה, האגד, הנענועים, החבטות, החקפות, הכל נתבאר מפיו בבהירות ובהבנה פנימית ברורה באופן "המהליק" בבית הבלעדה. בהגיע ימי המועד נזכרים כולנו כמו חי, עדיין תוסס בקרבנו הזכרון עת היה מגיע לכל אחת מקהילות הקודש באחת מתפילות החג, וכיצד היה מתוועד עם הציבור ומבאר בהמחשה חיה את ביאור העניינים כולם, ובראש וראשונה היה מחדיר בחיות עצומה את עניין השמחה על כך שבהר בנו ורצה בנו מכל העמים.

שכן כידוע תורתו של רבינו אינה עוסקת רק בבירור סוגיות ובביאור מקראות, כי אם בעיקר בהוראת דרך לחיי היהודי, ובמיוחד מה שנוגע לעבודת הלב, מה הם הרגשות שחש היהודי בימות החול וביום השבת, וכמובן הדרכה מיוחדת יש בימים הקדושים ומועדי ה', כשלכל זמן מזמני השנה ישנם מאמרים ושיחות המעוררים את הרגשות המיוחדים להם, וגם מנחים את ההוי והצביון הראוי בהם.

תודה להשי"ת אנו עומדים בעת תקופת השנה, חג האסיף, כשזכינו עתה להוציא לאור את המהדורה המורחבת של 'בן מלך' - ראש השנה ויום הכיפורים, יצירה שעוררה הדים רבים ושמחה מרובה מכל קצוות הציבור,

שתיקנו לומר פסוק זה בסדר מלכויות של תפילת ראש השנה.

אולם מצינו בחז"ל שפירשו פסוק זה על משה רבינו, 'ויהי בישראל מלך - זה משה' (פסיקתא זוטרתא כאן), וכיוצא בזה מבואר מפירוש רש"י בפרשת בהעלותך בפסוק "עשה לך חצוצרות כסף" - 'שיהיו תוקעין לפניך כמלך, ויהי בישראל מלך', וקאי על משה רבינו.

ונראה שאין הדברים סותרים, שכן 'מלכות משה' על ישראל היא בתורת נציגו של הקב"ה, אשר הוא בא למלוך על ישראל בשם ה', וא"כ בוודאי מלכותו 'מלכות ה' היא. וכענין שהיה במלכות שלמה שנאמר בו - 'וישב שלמה על כסא ה' למלך', הרי שמלך ישראל נגדר כיושב על כסא ה', וזה מפני שמייצג בעצמו את מלכות ה'. וא"כ הכל חד הוא.

והיינו מה שבא הפסוק לומר, שברכה זו ניתנה להם לישראל בעת שהתאספו כולם, ראשי העם יחד עם שבטי ישראל; ולשון 'ויהי' הוא אפוא סיפור דברים, שאז היה כל הדבר הזה של ברכת משה לישראל.

ומעתה אף שהמפרשים פירשוהו כענין בפני עצמו, שאין מלכות ה' שורה בישראל אלא כשהם מתאספים יחד, אך בפשוטו נראה כאמור, שבא לספר כי מאורע נתינת הברכות של משה לישראל היה כאשר עם ישראל שנקרא 'ישורון', התאסף כולו עם מלכם בראשם, והיו כולם יחד. שכיון שבירך לכל השבטים, ראוי שיהיו נוכחים כולם, כפי שמצינו אצל יעקב אבינו שאמר להם 'האספו ואגידה לכם', הברכה נאמרת כשהם באסיפה.

והנה בפרשת החצוצרות מצינו שהיו שני סוגי תקיעות מיוחדים לאסיפתם, כדכתיב (במדבר י', ג-ד): 'ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד. ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל'. היינו תקיעה אחת בשביל 'כל העדה', ותקיעה אחרת בשביל 'הנשיאים ראשי אלפי ישראל'. וכשנענין בפסוק שלפנינו, מבואר גם כן שהיו כאן שני סוגי אסיפות בעת ובעונה אחת, גם 'בהתאסף ראשי עם' וגם 'יחד שבטי ישראל'. ולפי מה שנתבאר שהפסוקים הללו באים כהקדמה לברכה, נמצא מבואר כאן שבשעת הברכות צריך היה להקהיל גם את העם וגם את ראשי הקהל, וזהו שאמר כאן גם 'בהתאסף ראשי עם' וגם 'יחד שבטי ישראל', שהיה צריך להקהילם כדרך שאמרה תורה אצל החצוצרות, הן להקהיל את ראשי העם, והן להקהיל את כל העם.

נמצא כי מצד אחד אנו בחינת כלה כלפי הקב"ה שהוא בבחינת חתן, ומצד שני אנו בחינת חתן כלפי התורה שהיא בבחינת כלה.

ועומק המשמעות בשני אלו הוא, שאנו כל כך דבקים ומקושרים להיות חלק ה' עמו, חבל נחלתו של הקב"ה, וכן התחברותנו לתורה היא כה עזה ואיתנה עד שהתורה היא חלק מאתנו. וכה גדול הוא עוצם הדביקות עד שהדבר מתואר במשל של בבחינת קשר חתן וכלה, שהם נעשים שניהם למציאות מאוחדת.

אלא שכלפי הקב"ה שאנו שייכים לו, מקבלים את שפעו ונכנסים לחלקו ית"ש, אזי אנו בבחינת ה'כלה' שהיא שייכת לחתן וקנויה לו עד שהיא בטילה אליו. ואילו כלפי התורה, ככל שלב החכם מבין וסובר את התורה, אזי התורה היא כביכול 'שלו', וכמו שדרשו חז"ל על הזוכה להגות בתורה שנעשית 'תורה דיליה' (קידושין ל.), וכביכול התורה היא קניינו של עם ישראל, ולכן התורה נמשלה ככלה השייכת לחתן.

ומשמעות הדברים, שהתלמיד חכם זוכה להשגת התורה ומבין את דבריה כמו שיצאו מלב עצמו, וכאילו התורה נובעת מעצם לבו, ומה שמבין מעצמו הוא נעשה חפצא של תורה, מפני שנדבק בשכל התורה ומתאחד עמה. ועל זה דרשו 'מאורשה'.

והנה כל זה אמרו לגבי תורה שבע"פ, שהיא הנתונה בלב החכמים, וזה מרומז בגוף הפסוק שהתורה יש בה את שני החלקים, הא' 'תורה צוה לנו משה', שזה החלק הנבואי 'תורה שבכתב' שבידינו שכולה היא מציווי משה. ובנוסף לזה ישנו חלק הב', 'מורשה קהלת יעקב' שיש חלק בתורה שהוא ירושה לישראל, ויש בה חלק אישי לכל אחד כירושת עצמו, ולא רק כציווי משמיעה חיצונית, והיינו החלק של תורה שבע"פ. ועל זה הוסיפו לדרוש שכאשר החכם זוכה לחלקו בתורה באופן של 'מורשה' הוא מוסיף להתאחד עמה עד לדרגה של 'מאורשה'.

* * *

ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (לג, ה)

פירש רש"י: 'בהתאסף, בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם, הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם'. וא"כ 'מלך' האמור כאן - 'בישראל מלך' - הכוונה להקב"ה, וכן כתב הרמב"ן והוכיח זאת ממה

האומר לאביו ולאמו לא ראיתו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו (לג, ט)

פירש רש"י: 'כשחטאו בעגל ואמרתי 'מי לה' אלי' נאספו אלי כל בני לוי וצויתם להרוג את אבי אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשבת לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר [ויאספו אליו] כל בני לוי'.

והנה בדרך הפשט נראה דחוק שעל שם אותו מעשה כשאירע מקרה מיוחד ונדיר, שנשא לוי בת ישראל ואותו ישראל חטא, ונמצא שהוצרך הלוי להרוג את אבי אמו, וכי על שם זה קורא את כל השבט בגדר 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתו'.

ונראה כוונת הפסוק שהתמסרותם לעבודת האלוקים וכבוד מקדש ה' היא כל כך מוחלטת, עד שאינם מפנים לבם להתעסקות בעניינים אנושיים של קירבת משפחה. ומניחים האבילות על מיתת יקיריהם מחמת הציווי שיש עליהם 'לנפש לא יטמא בעמיו'.

וביותר ניכר הדבר אצל הכהן הגדול, שעליו נאמר (ויקרא כא, יא-יב) 'ועל כל נפשות מת לא יבוא, לאביו ולאמו לא יטמא, ומן המקדש לא יצא' גם לאביו ולאמו, כי מקומו תמיד במקדש, אשר דבר זה משכח ממנו את משפחתו וקרוביו.

ועיין חזקוני כאן שפירש כך: 'לאביו ולאמו לא ראיתו - אם מת לו אב ואם אח ובן צריך לעשות לו כמי שאינו מכירו, כדכתיב לאביו ולאמו לא יטמא, ולמה, כי שמרו אמרתך שאמרת ומן המקדש לא יצא, אפילו בשעת צערו אינו רשאי לצאת אחריהם'.

והנה בשעת חנוכת המשכן בחגיגת יום השמיני למילואים, אירע המקרה בנדב ואביהוא שעל ידו נדומן לאהרן גם לבטא את תוקף קדושת כהונתו ואת מסירותו המוחלטת לה', להורות את שגב עוצם קדושתה, שזו משמעות משרת 'כהונה גדולה', שאפילו מיתת בניו אינה גורמת לו לצאת מסדר עבודתו שהוא עסוק בה. וכך יצאו הדברים מאתו כמוסים, שביום הזה קידשו הקב"ה לכהונה גדולה על ידי מסירותו לכבוד ה' עד כדי התעלמות מאבלו האישי, 'בקרובי אקדש'. ואז הובלט במידה רבה כיצד 'איש חסידך' מקיים 'את בניו לא ידע' מרוב התמסרות לתפקידו הקדוש.

ונמצא שהתבטא 'ויהי בישראל מלך' גם בדרך ובאופן של אסיפתם, שכן הקהיל את ראשי העם וכמו כן הקהיל את כל העם. והיה ראוי ששתי ההתקהלויות אכן ייעשו בקריאה בחצוצרות כדרכו של מלך.

וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה (לג, ח)

בכל התורה כתוב 'אורים' קודם 'תומים' - 'אורים ותומים'. וביארנו במקומו שסדר זה הוא סדר של לא זו אף זו, שאורים הוא מלשון 'מאיר' ותומים הוא מלשון 'תמימות', וזה הסדר הנכון, שקודם מבטאים שהוא 'מאיר' את הדרך, ואח"כ מוסיפים יותר מלך, שהוא גם 'מתמם' את הענין, שכשנוהגים על פיו תהיה התוצאה מוצלחת ומושלמת. ומעתה צ"ב מדוע כאן הקדים תומים לאורים - 'תומיך ואוריך', בשונה מכל מקום.

ויש לבאר שגם כאן בא הכל בדרך 'לא זו אף זו', אלא שפסוק זה שעיקרו בא לפאר מעלת שבט לוי, על שום מה זכה למעלות הרמות, וזה מפני שהוא 'איש חסידך' יותר משאר השבטים, מפני שניסיתו במסה וכו', אשר לכן רק הוא זכה לקבל את האורים ותומים. והיינו שהנקודה שבא הפסוק לומר כאן הוא מדוע 'רק' לוי זכה לדבר זה להיבדל במעלתו לעומת שאר השבטים. ומעתה מבואר מדוע כתוב כאן תומים קודם אורים, מפני שכאן הסדר של לא זו אף זו הוא להיפך, שהפסוק אומר שלא רק את ה'תומים' שהוא הדבר החשוב יותר קיבלו רק לוי - 'איש חסידך' לעומת שאר השבטים, אלא אף את ה'אורים' שהוא הדבר הפחות חשוב, אף זה קיבלו 'רק' איש חסידך ולא שאר השבטים. כי שמא תאמר שרק ה'תומים' שהוא הדבר החשוב יותר יקבלו הלויים בלבד, אבל ה'אורים' ישתייך אצל כל ישראל, וזאת אשר מחדש הפסוק בדרך לא זו אף זו שלא רק את התומים לא קיבל שבט אחר מלבד לוי, אלא אף את האורים קיבלו רק הם.

אבל כשמתארים את החפצא של 'האורים והתומים' ורב תועלתו, מתחילין מן האורים ומעצימים את תוקפו בהיותו גם 'תומים'. בשונה מהכתוב שכאשר מתאר את הגברא, קודם מציין שגדול הוא במעלת ה'תומים' תם ושלם במעשיו, ואח"כ שגם במעלה הפשוטה יותר שהוא בעל 'אורים' נבדל הוא לטובה לעומת שאר השבטים.

וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו, ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת. וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים. ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם. וממגד ארץ ומלואה ורצון שוכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו. בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה (לג, יג-יז)

ברכה זאת שבירך את יוסף, שארצו תהיה מבורכת, צריך ביאור מה עניינה ליוסף יותר משאר שבטים, וכי ארצם של שאר השבטים אינה צריכה להיות מבורכת. ויותר מכך, שעם סיום הברכות, כשמברך משה רבינו את השבטים באופן כללי, אכן מברך את כולם שארצם ומושבם יהיו מבורכים ומוצלחים - 'וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמי יערפו טל. אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עוזך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרוך.' וא"כ צריך ביאור מה המשמעות היתירה של הברכה המיוחדת שברכו את יוסף שארצו תהיה מבורכת.

ונראה שיוסף קיבל ברכה מיוחדת על ברכת ושפעת ארצו, מפני שהוא הבכור. שהרי ראובן חטא ונלקחה ממנו הבכורה וניתנה ליוסף [ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור, ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל" (דה"א ה, א)], וכמו שאכן יש ליוסף חלק כפול, ששבטו נחלק לשני שבטים, מנשה ואפרים, מדין 'פי שנים'. וממילא כשם שראוי שיהיה לו פי שנים בכמות, כך מגיע לו 'פי שנים' גם באיכות הארץ, שארצו תהיה מבורכת בצורה מיוחדת, יותר משאר השבטים.

אבל נראה שיש בזה ענין נוסף, שמגיע ליוסף שפע מיוחד, מפני שהוא כלכל את כל העם במצרים. הוא נתן ברכה וקיום לעם ישראל, והוא היה אז המלך, ולכן מגיע לו שחלקו בארץ יהיה מבורך בצורה מיוחדת, שיהא שם יותר מזון, יותר שפע.

ואמר תחילה 'מבורכת ה' ארצו', שזו הכותרת לברכתו, שארצו תהיה מבורכת, ומכאן ואילך הכתוב מפרט את כל הגורמים שיש לארץ שתהיה מבורכת, ומברך אותו שבכל הגורמים יהיה אצלו ברכה מיוחדת.

הגורם הראשון הוא - 'ממגד שמים מטל', שהגשמים והטל המגיעים מהשמים יהיו בריבוי שפע ומבורך. 'ומתהום רובצת תחת', שהתהום והמעיינות, 'עיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר', יהיו גם הם מבורכים.

כך גם הגשם הבא מלמעלה וגם המים הבאים מלמטה מהתהום, יהיו מבורכים בשפע יותר משאר חלקי הארץ שגם הם מבורכים.

'וממגד תבואות שמש' - השמש יש לה גם השפעה לבישול הפירות, שהוא גורם למזג אויר ולאקלים טוב, וגם גורם זה יהיה מבורך אצל חלקו של יוסף. 'וממגד גרש ירחים', הירח יש לו גם השפעה על דברים מסוימים ביבול, וגם גורם זה יהיה מבורך. 'ומראש הררי קדם', ההרים גם הם גורמים, 'וממגד גבעות עולם', גבעות הן הרים קטנים יותר. 'וממגד ארץ ומלואה', ארץ ומלואה כבר כולל את כלל הגורמים.

כאן הוא סיים לפרט את כל הגורמים הטבעיים שיש בארץ, ועתה הוא אומר דבר נוסף - 'רצון שוכני סנה', שוכני סנה הכוונה להקב"ה, והיינו שרצון ה' ישפיע על חלקו של יוסף. שאחרי שפירט את כל הגורמים הטבעיים של הארץ, שיהיו כולם מבורכים בחלקו של יוסף, מוסיף לברכו שה' ישפיע על חלקו טובה וברכה מיוחדת.

ועל כל הברכה הזאת על כל גורמי הארץ מפטיר משה - 'תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו', שכל הברכות האלו יחולו על ראשו של יוסף, ולקדקדו, היינו ראשו, של נזיר אחיו, של מלך האחים, היינו יוסף שמלך על אחיו במצרים.

ואגב, רוב מלכי ישראל במשך הדורות היו מבית יוסף. שהיו שתי מלכויות בארץ ישראל, מלכות בית דוד שהיא מלכות של יהודה ומלכות ישראל או מלכות אפרים שהיא מלכותו של יוסף. והטעם שזכה למלכות הוא גם מפני שהוא זה שמלך על אחיו במצרים וכלכל אותם. ויש אומרים שזכה למלכות מפני שהוא בכור, ויש להאריך בזה, ואכ"מ.

עכ"פ מפני שהיה יוסף מלך, ממילא צריך גם ברכה מיוחדת לנצח את אויביו, ולכן בירך אותו משה - 'בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ'. והכתוב חותם מי הם אותו שבט יוסף - 'והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה'.

והטעם שאפרים כתוב כאן קודם למנשה, מפני שהוא זכה לכל המעלות, כמו שמבואר בפרשת ויחי, וכן כתוב אצלו 'רבבות', מפני שהוא היה השבט הגדול יותר מביניהם. ואכן רוב מלכי יוסף היו משבט אפרים.

קריאת התורה בשמחת תורה

מקומות שנהגו להפטיר בוֹיהי אחרי מות משה, ושיבוש הוא, שהרי הש"ס אין אומר כן, ויש אומרים שרב האי גאון תיקן לומר ויהי אחרי מות משה, אבל אינן יודעין הסברא אמאי שינה מסדר הש"ס'.

ולפי האמור הסברא בזה ברורה, כי מה דאיתא בש"ס היינו לפי מה שהיו קוראים וזאת הברכה מצד שמיני עצרת, ואם כן הרי לא סיימו הפרשה העוסקת במיתת משה, ולכן גם הפטירו מענין שמיני עצרת כמו שכתב הר"ן ש'ויעמוד שלמה' הוא תפילה על ישראל. והיינו מעין הפרשה שהקריאה עוסקת בברכה של עם ישראל. אולם לדין שאנו קוראים פרשת 'וזאת הברכה' גם מצד סיום התורה, ומשלימים את הפרשה כולה עם פסוקי 'ויעל משה' וימת שם משה', על כן מפטירין מענין הפרשה 'ויהי אחרי מות משה'. וגם מטעם שאחרי סיום התורה מתחילים מיד בתחילת דברי הנביאים.

הטעם שקבעו שמחת תורה בתשרי

והנה מאחר שנקבע שמסיימים את התורה בכל שנה, באמת היה ראוי לקבוע את שמחת תורה באחת השבתות שבה יסיימו את התורה, ומפני שנכון לסיים את התורה לקראת סוף השנה, היה ראוי לקבוע את השבת של שמחת תורה בשבת שקודם לר"ה או בשבת הבאה אחריה, באחת מהשבתות של חודש תשרי. אלא מפני שביום סיום התורה יש שמחה גדולה, שהרי אף כשאדם יחידי צורבא מרבנן מסיים מסכתא היום הזה הוא יומא טבא לרבנן, כל שכן כשכל ישראל מסיימים את כל התורה. לכן רצו לחגוג את השמחה הזאת בצורה רחבה, וקבעו את הסיום הזה בתוך יום שהוא יום טוב מצד עצמו, בכדי שהשמחה על סיום התורה תהיה בצורה של יום טוב אמיתי שבו מחויבים באמת לשמוח מדאורייתא.

ויש לעיין בטעם הדבר, מדוע לא קבעו להתחיל את התורה בתחילת השנה הישראלית, בא' בניסן, אלא בתשרי. כפי שראוי מצד סדר התורה, לקיים מצות ראשון הוא לכם לחדשי השנה. ונראה שהטעם בזה הוא מפני שזה נקבע כדוגמת מצות 'הקהל', שכתוב בתורה שהיא מתקיימת בתשרי ובו קוראים את משנה התורה,

קריאת וזאת הברכה מצד שמיני עצרת עצמו

מנהג ישראל הוא שקוראים את כל התורה במשך שבתות השנה, ומסיימים את קריאות סדר הפרשיות בכל שנה, ופרשת וזאת הברכה המסיימת את התורה נקראת ביום שמיני עצרת בא"י, ובחול"ל ביום שני של שמיני עצרת.

אולם יש לדעת שמנהג קריאת פרשה זו בשמחת תורה יש לה שתי סיבות, שכן גם לפני שהוקבע הסדר לסיים את התורה כל שנה, [וכפי שאכן היה בארץ ישראל שסיימו את התורה פעם בשלוש שנים, כדאיתא בגמרא (מגילה כ"ט:)] גם אז היו קוראים בשמיני עצרת פרשת 'וזאת הברכה'. והיינו משום שמיני עצרת הוא היום המסיים את כל שלושת הרגלים ואת כל המועדים, ומתאים לקרות בו מענין ברכה. וכמו שכתב הר"ן - 'קורין וזאת הברכה, לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו שבירך את ישראל' (מגילה יא. בדפי הר"ף).

ועיין ברמ"א (או"ח סימן תרסט, עיין משנ"ב ס"ק טו) שכתב המנהג שקורין בליל שמחת תורה כל הברכות שבתורה 'ויתן לך', 'ויברכך', 'מה טובו'. והיינו כמו שנתבאר שמענין שמיני עצרת לעסוק בברכות שהקב"ה מברך את ישראל, משום שהוא המסיים והאחרון לכל המועדים.

ומאז שתיקנו גם לסיים את התורה כל שנה ביום זה, נזדמנו שני העניינים לפונדק אחד, וקוראים פרשת וזאת הברכה גם מצד שמיני עצרת, וגם מצד סיום התורה. ומערבים את שתי השמחות.

ונראה פשוט שכאשר קראו פרשת וזאת הברכה רק מצד 'שמיני עצרת', קראו עד סוף הברכה של משה רבינו דהיינו עד 'וזאתה על במותימו תדרוך'. אבל מ'ויעל משה' ואילך תיקנו לקרות רק לדידן, שאנו קוראים את כל הפרשה מצד סיום התורה.

ההפטרה בשמחת תורה

ועיין תוספות (מגילה לא. ד"ה למחר) שכתבו על מה שאמרו בגמרא 'מפטירין ויעמוד שלמה' - 'ויש

בחג הסוכות, ונקבע כעין זה, שבסוכות יהיה הזמן שאז מסיימים ומתחילים כל שנה ללמוד מחדש את התורה.

קריאת 'וזאת הברכה' מצד שתי סיבות

והנה נמצא דבר נפלא, שבאמת הטעם שקבעו את סדר קריאת התורה באופן כזה שהיא תסתיים בשמיני עצרת, הוא מפני שרצו שהסיום יחול בשמיני עצרת בכדי שיוכלו לחגוג בצורה ראויה את השמחה של סיום התורה, אלא שנסתבב מאת ה' שאת הקריאה הזאת של וזאת הברכה קוראים בין כך ביום שמיני עצרת, אף ללא קשר לסיום התורה, מצד שפרשה זו היא קריאת היום כאמור. ונמצא שלמעשה מה שאנו נוהגים כיום לקרוא פרשת וזאת הברכה בשמחת תורה, יש בזה ב' טעמים שאינם קשורים זה בזה, אחד, מצד שהוא שמיני עצרת, החג האחרון של השנה (סוכות נחשב במידה מסוימת לסוף השנה, כמו שמפורש בתורה בסוכות הוא 'תקופת השנה'), שמפני שסיימו לחגוג את כל מועדי השנה קריאת היום היא פרשה של הברכות, שתמורת עבודת המועדים מגיעה לנו ברכה מאת ה'. וטעם שני, שנקבע בסדר הקריאה של השנה שקריאת פרשת וזאת הברכה שהיא הפרשה האחרונה של התורה תיקרא ביום זה, מפני שרצו לחגוג את שמחת סיום התורה ביום חג שיש בתקופה זו של סוף השנה.

ואילו היתה קריאת היום מצד שמיני עצרת בפרשה אחרת, כגון פרשת המועדים שבאמור וכדומה, היו צריכים להוציא שני ס"ת ביום הזה, ולקרוא בספר אחד את קריאת היום ובספר שני את סיום התורה, אלא שנסתבב כאמור שמצד ב' הסיבות צריכים לקרוא את אותה קריאה. ודבר זה הוא מנפלאות דרכי ה'.

מניין הקרואים בשמחת תורה

והנה בכל יו"ט יש רק חמשה קרואים, וביוה"כ יש ששה קרואים, ובשבת שקדושתה עולה על יוה"כ יש שבעה קרואים. והנה בשמחת תורה נסתבב הדבר שממנהגא שיעלו בו ח' קרואים!

מצד יו"ט של שמיני עצרת לכד היה צריך להיות רק חמשה קרואים, כבכל המועדים, וכאמור הקריאה היתה צריכה להיות רק עד 'ועל משה!'. וכך היה באמת במקומות שלא היה ביום זה גם 'שמחת תורה', שבמערבא, סיימו את כל התורה רק אחת לג' שנים, וא"כ לא היתה אצלם 'שמחת תורה' רק אחת לג' שנים, ואעפ"כ הם קראו את פרשת וזאת הברכה, מפני שהיא קריאת היום של שמיני עצרת, כאמור.

ומצד שמחת תורה הרי זה רק 'מנהג', ואין זה תקנה של חז"ל, ורק מצד שמיני עצרת הקריאה היא מעיקר דין תקנת הקריאה 'בעניינו של יום'. ומצד הדין ההלכה היא שאסור להוסיף קרואים, [ורק בשבת מותר להוסיף, מפני שאין קדושה גדולה הימנה ואין יום שקוראים בו יותר קרואים משבת, ואין במה לטעות], והיה צריך להיות אסור להוסיף על ה' קרואים בשמיני עצרת, אלא שלכבוד שמחת תורה הקילו בזה. ובאחרונים מובא שהיו מגדולי ישראל שהקפידו לעלות לתורה דוקא בה' הקרואים הראשונים, מפני שרק עליות אלו הן מחויבות מעיקר הדין. כך הקפיד החת"ס ועוד.

והוסיפו שלש הוספות. הוספה אחת היא 'חתן מעוונה' שנקרא 'כל הנערים', שלרגל סיום התורה הוסיפו עליה אחת ובה סיום ותמצית ברכתיו של משה. ובסיום עליה זו הציבור קורא פסוקי ברכות שבתורה 'המלאך הגואל' ופסוקים נוספים כמובא בסידורים. ונצטרף לזה המנהג שעולים לתורה יחד עמו 'כל הנערים', בכדי שתהיה גם להם עליה ביום זה, כמו שכל המתפללים עולים לתורה ביום זה. הוספה שניה שהוסיפו היא העליה של 'חתן תורה', שזו העליה של מסיים התורה. והוספה שלישית היא 'חתן בראשית', דהיינו הפותח מחדש את התורה מתחילתה. הוספות אלו כבר מובאות בדרכי משה וברמ"א שיוסיפו אותן.

ונמצא שמסיבות צדדיות נסתבב דבר נפלא, שיש למעשה בקריאת פרשת וזאת הברכה ז' קרואים כמו בכל פרשה שבשבת, שיש ז' קרואים, וגם בשמחת תורה יש ה' קרואים מצד היו"ט, והוסיפו ע"ז ב' קרואים - כל הנערים, וחתן תורה. זאת מלבד עליות נוספות שיש מפטיר בקריאת קרבן היום, וחתן בראשית. [ולמעשה נמצא שפרשת וזאת הברכה נמצאת מתוקנת במספר הקרואים ככל הפרשיות שיש בה ז' קרואים]

וכשמחת תורה חל בשבת ישנם אחד עשר קרואים! שזה המספר הגדול ביותר של קרואים, שבעה כמו כל שבת, ועוד שלשה לחתני מעוונה ותורה ומפטיר ובראשית. ועוד הוסיפו ממנהגא בקריאה בשמחת תורה לרגל השמחה הגדולה, יותר מכל מועד אחר, שנוהגים להוסיף הוספות רבות, עד שכל הקהל עולה בו לתורה.

קריאת התורה בליל שמחת תורה

עוד נהגו ישראל לרגל שמחת סיום התורה, שבלייל שמחת תורה מוציאים ספר תורה וקרואים שלשה קרואים בפרשת וזאת הברכה [עיין ברמ"א או"ח סימן תרסט שהביא המנהג לקרות בליל שמחת תורה כל

פרשיות הברכות שבתורה, ובמשנה ברורה ס"ק טו הביא בשם דרך החיים שבימינו המנהג לקרות ג' גברי בפרשת וזאת הברכה. וכל אחד מהעולים מברך על הקריאה כמו בכל קריאת התורה.

ורבים תמהו שאין לקריאה זו כל יסוד מדינאי, ואם כן כיצד נהגו שכל עולה מברך לפניו ולאחריה. ויש שהוכיחו ממנהג זה שבכל קריאה בספר-תורה בציבור חלה חובת ברכה. אלא שלפי זה יש לתמוה על המנהג ללמוד בליל הושענא רבה ספר דברים 'משנה תורה', שנהגו הרבה קהילות שקוראים זאת בציבור מתוך ספר תורה, ומיהו לא נהגו לברך לפניו ולאחריה. ולכאורה מהמנהג בליל שמחת תורה מוכח שצריכים לברך בכל קריאה בציבור. ואכן יש שחשו משום כך, ונמנעו מלקרות בליל הושענא-רבה בס"ת כדי לא להיכנס לספק ברכה.

אמנם נראה, דבוודאי חובת הברכה היינו רק כאשר יש תקנת קריאה, אבל קריאה בס"ת בזמן שאין בו תקנת קריאה אינה צריכה ברכה, שהרי כבר בירך על התורה ב'ברכת התורה' בשחר. [ועיין בזה בספר 'חידושים וביאורים' (אורח חיים סימן קלט) שכתב כדברינו שכל חיוב הברכה היינו כאשר יש תקנת קריאה, ודייק כן מדברי הריטב"א והרשב"א, עיי"ש].

ומה שנוהגים לברך בליל שמחת תורה, נראה שהוא בגדר 'הוספה', כלומר דמאחר שביום טוב רשאים להוסיף על העולים, וכמו שאכן נוהגים ביום שמחת תורה להוסיף הרבה עליות לכבוד שמחת התורה, עד שיעלו כל המתפללים בבית הכנסת. כמו כן משום שמחת התורה מוסיפין לקרות בתורה גם בליל שמחת תורה. ואף שנחלקו הראשונים אם מוסיפין ביו"ט כמו שהביא הרמ"א (אורח חיים סימן רפב סעיף א), וכתב שנהגו שאין מוסיפין, אכן הרי מסיים שם 'מלבד בשמחת תורה שמוסיפין הרבה'. וכשם שמוסיפים ביום כן מוסיפים גם בלילה, כלומר שכל הקריאה בליל שמחת תורה היא מגדר 'הוספות' על עיקר הקריאה שביום. ועיין בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קנח) שהעלה שמעיקר הדין אפשר לקרות קריאת התורה גם בלילה, ויוצאים בזה ידי חובת קריאת היום.

אמנם כל זה הוא דווקא בשמחת תורה שהוא יום שאפשר להוסיף בו על הקרואים, אבל בהושענא רבה שהוא חול-המועד ובגדר תקנת קריאתו אמרו אין פוחתין ואין מוסיפין, ואם כן אין כאן אלא לימוד תורה ברכים, ואין לברך על קריאה זו.

מצות לימוד התורה

גזל ואונאה ולשון הרע ומצוות צדקה וחסד, וכדומה. וכן כולל את הידיעות הנצרכות לאדם במצוות התלויות בלב, האמונה על כל חלקיה ותולדותיה. הלכות דעות והשקפה נכונה ותורת המידות ודרך ארץ.

והנה בחלק זה כל עוד שאינו יודע על בוריין את כל ההלכות באופן שידע את אשר יעשה ולא יבוא לידי מכשול, הרי אין הוא בן חורין להיפטר ממנה, וחובת לימוד זו כלולה גם בעצם חובת קיום המצוות שאם לא ידע כיצד יקיים.

והנה חובה זו חלה אפילו על מי שנוקד לעסוק בצרכי גופו וביתו, כי כל עוד שאינו יודע את כל ההלכות הנוגעות לכל איש ישראל על בוריין אזי מחוייב להתמסר בכל חלקי זמנו ואין לו לעסוק בשום דבר, ואף בפרנסה אינו רשאי להתעסק רק כדי חייו וצרכיו ההכרחיים. ואפילו בתפילה אסור לו להאריך יותר משיעור החיוב, וכן בעשיית מצוה אין לו להרחיב, רק לצאת ידי חובתו. וכל שכן שאסור לו לעסוק אפילו

הנה יש לדעת שמצות 'תלמוד תורה', כוללת כמה מצוות שהן סוגים וגדרים שונים זה מזה, וכאשר נפרט להלן.

גדר תלמוד תורה היסודי - לדעת את אשר יעשה

א. המצוה היסודית ביותר שכל אדם מישראל חייב בה היא המצוה ללמוד כדי לדעת את המעשה אשר יעשה, וחובת מצוה זו נלמד מן הכתוב 'ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם' (דברים ה, א), דהיינו ללמוד בכדי לעשות. וכן אמרו בגמרא - 'גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה' (קידושין מ:).

ומצוה זו כוללת כל מה שנצרך לאדם לדעת בהלכה למעשה. הן בסדר יומו, כל הנוגע לו בשבתו ובלכתו בשכבו ובקומו, הלכות תפילה וברכת המזון, הלכות שבת ודיני המועדים, הלכות כשרות המאכלים, והן מה שנוגע בין אדם לחבירו ומשא ומתן, כגון הלכות

אך צריך לצמצם בזה כפי יכולתו ולהגות בתורה תדיר עד שיגיע ל'ידעת התורה'.

ועיין שם עוד שאף לגבי מה שאמרו שמבטלין ומפסיקין מתלמוד תורה כדי לקיים מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, זה דווקא לענין מצות 'עסק ולימוד התורה' אבל לא כלפי ביטול מצות 'ידעת התורה', וכל זמן שלא הגיע לדרגה שיוודע את כל התורה באר היטב בפירושה, שהן ההלכות כולן בטעמייהן בדרך קצרה, עדיף לימודו על כל המצוות.

ואפילו להאריך בתפילה ובדביקות וכדומה אינו רשאי כל זמן שמוטל עליו עדיין לעסוק בחובת ידיעת התורה. וכדאיתא שם שאפילו 'חסידים הראשונים לא היו רשאים להשהות כל כך בתפילה אלא מפני שלמדו כבר תחילה כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה, וקיימו ידיעת התורה שמתוך שחסידיהם הם היתה תורתם משתמרת ומתקיימת בידם ולא משתכחת מהם' (פרק ד).

גדר הלימוד מצד החובה התמידית להגות בתורה

ג. עוד יש במצות תלמוד תורה גדר שלישי, שאף אדם שכבר יודע את כל התורה וזוכר אותה. חלה עליו מצוה נוספת ללמוד תורה בכל עת כדכתיב - 'לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה' (יהושע א, ח).

וכן אדם שאין בכוחו להגיע לידיעת התורה, משום שתלמודו קשה עליו כברול ואין מוחו קולט ואינו מסוגל להבין את התורה. או שאין בכוחות נפשו לעסוק בלימודים, אף שפטור מחמת אונסו ממצות 'ידעת התורה'. אולם הוא עדיין חייב במצוה של 'הגית בו יומם ולילה'.

והנה מי שלימודו הוא בגדר זה [כלומר שכבר יודע כל התורה או שאין מסוגל לדעת את התורה] מותר לו לעסוק בפרנסת ביתו אפילו בהרחבה כדרכו של עולם, ומותר לו לעשות מלאכתו קבע ותורתו ארעי. וכן מצוה זו של 'תלמוד תורה' נדחית מפני מצוה שאי אפשר לעשותה בידי אחרים.

ועיין בזה בספר 'קהלות יעקב' (ברכות סימן טו): 'שמצות תלמוד תורה כיוון שלא נתנה בו תורה שיעור ממילא החיוב הוא כפי יכולתו, ועל זמן שהוא אנוס מללמוד אין זה בגדר מבטל מצוה באונס, אלא זהו גבול חיובו שהוא עד כמה שאפשר לו, רק פרק אחד שחרית

במיעוט שיחה, אלא אם כן הוא בגדר אונס. משום שכאיש ישראל עליו לדעת כיצד להיות וכיצד לנהוג, ואמרו חכמים 'שגגת תלמוד עולה זדון' (אבות פרק ד משנה ג), ולימוד זה דוחה כל עניינים אחרים, ואפילו ענייני מצוה שאי אפשר לעשותם על ידי אחרים לימודו קודם.

ואמנם ידיעות אלו בדרך כלל כל איש ישראל הגדל בבית נאמן לתורה קונה אותם בנפשו בימי ילדותו ונערותו ממה שלומד בבית ספרו וממה שרואה בבית הוריו, וכן ממה שקולט מסביבת ציבור שומרי תורה אשר הוא מתהלך ביניהם. וכאשר מגיע ליום עמדו על דעתו כבר יודע את הדברים הנצרכים לו לקיים חיים של תורה כהלכה. אולם מי שמשום מה אינו יודע את ההלכות הנצרכות לו, כגון בעלי התשובה שבדורנו, אזי מוטל עליו להזדרז בכל יכולתו ללמוד את כל ההלכות הנוגעות ליהודי. וצריך הוא להשתדל לדעת זאת בזמן הקצר ביותר, כגון להגות בספרי קיצורי הלכות, וגם יעשה לו רב ויקנה לו חבר שילמדוהו בדרך קצרה.

גדר הלימוד מצד המצוה לדעת את התורה

ב. מלבד המצוה לדעת את מצוות התורה והלכותיהן כדי לדעת את המעשה אשר יעשה, ניתנה עוד מצוה נשגבה לישראל, והיא המצוה ללמוד את התורה בכדי לדעת אותה. ומצות 'ידעת התורה' מקיפה את כל חלקי התורה, אף עניינים שאינם נוגעים למעשה ולהלכה, אלא עצם הדבר שהיא דבר ה' ותורתו, אזי מצד אהבת ה' אנו מצווים ללמוד את חכמתו ולדעת אותה. ומצוה זו יסודה בכתוב 'ושנתם לבניך', וכדרשו 'שיהו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד' (קידושין ל).

ועיין בשו"ע הרב הלכות תלמוד תורה (פרקים ב-ד) שהאריך בגדר חיוב זה והביא מקורו ממה דאיתא בחז"ל על הפסוק 'כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת' - שלא תאמר למדתי הלכות די לי, תלמוד לומר כל המצוה למוד הלכות ואגדות ומדרש' (ספרי פרשת עקב).

והנה בגדר זה של חובת לימוד התורה אף שמותר לו לעסוק במלאכה כדרכו של עולם לפרנסתו [כיון שכבר יודע את המעשה אשר יעשה], אולם כל עוד שעדיין לא הגיע ל'ידעת התורה' חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, דהיינו שלא יעסוק במלאכה כי אם במיעוטו של יום. וכן אף שמותר הוא במיעוט שיחה' מה שזקוק להשקט המיית רוחו ושלוות נפשו,

ופרק אחד ערבית חיובו קבוע וברור דכתיב והגית בו יומם ולילה'.

ועיין ב'אור שמח' על הרמב"ם - 'ונמצא מצות תלמוד תורה אשר בוודאי אם יבקש האדם טרף ומזון, בכל זאת אינו נחשב למפריע מצות תלמוד תורה, ואספת דגניך כתיב, וכן למשל אדם חלוש המזג, וכן כל אחד לפי ההכרחיות שלפי הרגלו' (הלכות תלמוד תורה פ"א הלכה ב).

אמנם ודאי בעל נפש חכם לב אשר עיניו בראשו, ישתדל לעשות תורתו קבע ומלאכתו ארעי אף שאינו מחוייב בזה, וכמו שכתב הרמב"ם שכך הוא קיום המצוה כראוי - 'מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל' (הלכות תלמוד תורה פ"ג הלכה ו).

והנה אף שמותר לו לבחור לעסוק רוב היום במלאכה, עדיין יש עליו חוב לתלמוד תורה בכל יום ובכל לילה, מצד החוב הנלמד מן הכתוב הנ"ל 'הגית בו יומם ולילה' כדאיתא בגמרא (מנחות ט:). שגדר מצות תלמוד תורה הוא ללמוד ביום ובלילה. ועיין לשון הרמב"ם: כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין וכו' חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח). ומובא בשו"ע יורה דעה (סימן רמו).

והיינו כאמור שאין שום טרדה פוטרת אותו מהחייב ללמוד דבר תורה אחד ביום ואחד בלילה.

ודברת בם - גדר הלימוד מצד החוב לעסוק רק בה

ד. עוד מצוה נאמרה בלימוד התורה 'ודברת בם', ודרשו חז"ל 'ולא בדברים בטלים' (עיין יומא ט:).

והוא גדר נוסף במצות לימוד התורה, והיינו שאפילו באופן שיש לו רשות לקבוע עצמו לעסוק במלאכה או בקיום מצוות, כגון גמילות חסדים והחזקת תורה וצרכי ציבור, אולם לעסוק בדברים בטלים אינו רשאי, וכגון הליכה לטריטוריות וקרקסיות, כדאיתא בגמרא (עבודה זרה יח:), ובזמן הזה התעסקות במשחקי עשועים ומחזות והקרנות, או שקובע עצמו לשמיעת כלי זמר הוא כקרקסיות וטריטוריות.

וכן מנוחה ונפישתה כשאינו נצרך לנפשו היא בכלל דברים בטלים, וכמו שאמרו בגמרא שם - 'שמה אמר אדם הואיל ולא הלכתי לטריטוריות ולקרקסיות ולא עמדתי בקנגיון אלך ואתגרה בשינה, תלמוד לומר ובתורתו יהיה יומם ולילה' (שם). וכל שכן כשהולך בטל באפס מעשה.

וגדר איסור זה הוא כהמשך למצות אהבת ה' בכל פרשת שמע, שדברי ה' הם תשוקת חייו, ועל כן הוא מדבר בהם בכל רגע פנוי, ואדם העוסק בדברים בטלים ומבקש להעסיק נפשו בדברי הבלים שאין בהם תועלת לפרנסתו או לצרכי חייו, מוכיח שאין עסק חייו העיקרי בהגיון בחכמת ה', ועוקר את מצות לימוד התורה בידיים, והבן.

ועיין שם בשו"ע הרב הלכות תלמוד תורה ובקונטרס אחרון שם, שביאר כל גדרים אלו בהרחבה.

החייב לעסוק בתורה מתוך הכרת יקר ערכה

ה. נוסף על כל האמור נראה, שגם מי שכבר יצא ידי חובת 'ידיעת התורה' ומותר לו לפי האמור לבחור לעסוק במלאכה או במעשים טובים, אולם תלוי הדבר במידת הכרתו בחשיבות ומעלת התורה, שכלל שרוממות התורה נתפסת בלבו נכונה, ומכיר בערך חשיבות לימודה וידיעתה, ורואה את כל העולם הבל הבלים כלפי התורה, ומצפוננו מחייבו ותובעו, מחוייב יותר להשקיע עצמו בלימוד התורה, וחייב לצמצם בעצמו ולהסתפק רק במה שמוכרח לו ביותר, ורשאי לפרוש מכל עסקי השעה ולעסוק בחיי עולם.

ונראה שמי שבא לידי מידה זו, כלפיו אין זה רק גדר של התנדבות גרידא, כאשר הבחירה היא בידו, אלא על שכמותו הוא 'חוב גמור'; כי מאחר שהוא מרגיש בערכה של תורה, טועם את טעמה ומבין את עוצם אורה, והיא חמודה לו מכל נעימות תבל, ומרגיש יקרותה מפי ופנינים, בוודאי מוטל עליו יותר לפנות מכל הבל העוה"ז ותענוגיו. ואם יעזבנה לצורך עסקי פרנסה וצרכי עולם הזה, הרי זה זלזול והתכחשות ליקרותה של התורה.

וכמו שכתב שם ה'אור שמח' בהמשך דבריו - 'וכן לפי טוהר נפשו של אדם, כי אינו דומה בחיוב תלמוד תורה האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים וכו'. ובוודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה,

וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים'.

חובת כלל ישראל להעמיד תלמידי חכמים בעלי הוראה

1. עוד ישנה מצוה בתלמוד תורה, והיינו שמוטלת חובה על כלל הציבור לעשות ככל יכולתם ולפעול למען התכלית הנכבדה, שתהא התורה מצויה בדרגה הרמה ביותר בעם ישראל, ויהיו בישראל מורים בעם וחכמים גדולים ועצומים בתורה. וזה נכלל בכתוב 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך' (דברים טז, יח). וכן במצוה לשים סנהדרין גדולה בלשכת הגזית, שמתחייב מזה שיהיו בעם ישראל בכל עיר ועיר ובכל שבט ושבט תלמידי חכמים מופלגים גדולי תורה שידעו להורות בכל העניינים. ומצוה זו מוטלת על הציבור שחייבים הם לדאוג ולפעול עבור זאת.

ונראה שחלה חובה זו גם על כל מי שיש לו תכונות להיות גדול בתורה, אשר חננו ה' בלב פתוח להבין ולהשכיל את דברי התורה, ולימודו מתיישב על לבו וכשרונותיו מסוגלים להשיג מעלות רמות בתורה, והצלחת לימודו מובטחת. וכלשונו של החזון איש שאדם כזה 'התורה עוקבת אחרינו' ומבקשת ממנו שילמד אותה, כי אז הריהו חייב להשקיע כל כוחותיו בתורה כדי שיהיו חכמי תורה וגדולי הוראה בישראל. ויעויין בחזון איש באיגרותיו שמעורר רבות על החובה הגדולה המוטלת על יחידים אלו.

והנה יחידים אלו הם המה הזוכים להיות 'ממשיכי התורה', והם המה המורים בעם 'יעיני העדה' והם המה אשר על ידם שולח הקב"ה 'אור תורה' לעמו, ועליהם נאמר 'אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא' אשרי חלקם.

אשרי מי שנשאו לבו להקדיש חייו לתורה

2. גם מי שאינו נכלל בכל הגדרים הללו, ומותר לו לקבוע את עצמו למלאכה ולמעשים טובים. אולם אם רוממות וקדושת התורה כובשת את לבו ונשאו לבו

להקדיש את חייו לעסוק בתורה, אשרי חלקו. והרבה האריכו חז"ל ובספרים הקדושים בשבח העוסקים בתורה תדיר, שגב מעלתם ורוממות המדרגות אשר יגיעו אליה. ועליו אמר דוד המלך בפתיחת ספרו - 'אשרי האיש - - כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח'.

הרי נתבאר בעז"ה שבעה גדרים חלוקים במצות תלמוד תורה.

א. 'ולמדתם אותם ושמתם לעשותם' - ידיעת ההלכות המעשיות, שהיא חיוב גמור ודוחה כל המצוות וכל עסק בצרכיו.

ב. 'ושננתם לבניך', 'שמור תשמרון את כל המצוה הזאת' - ידיעת כל התורה. וגם מצוה זו דוחה כל המצוות, וחייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי.

ג. 'לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךְ והגית בו יומם ולילה' - לימוד ביום ובלילה, והיינו בכל עת שיש לו פנאי, ואם אין לו פנאי מוכרח הוא עכ"פ ללמוד אחת ביום ואחת בלילה.

ד. 'ודברת בם' - ולא בדברים בטלים' - שאם יש לו פנאי אסור לעסוק בבטלה ועינוגים יתירים אלא יעסוק בתורה.

ה. מי שלבו טהור ומכיר בערך ומעלת התורה, עליו להשקיע עצמו בלימוד התורה, ולמעט בצרכי עצמו ולהיות מוכן לחיות חיי דחק עבור זה.

ו. מצוה על הציבור להעמיד חכמי תורה, ומי שכוחותיו וכשרונותיו ראויים להיות גדול בתורה מחוייב לתת את עצמו ולהקדיש את חייו למטרה זו.

ז. כל מי שנשאו לבו לזכות במצוה הנשגבה של לימוד התורה, אשרי חלקו שעושה נחת רוח ליוצרו ומרבה תורה בישראל ושכרו הרבה מאד.

התודה והברכה ל'ידינו הנכבדים מתומכי מכוננו שנשלחו חלק בהוצאות גיליון זה

ברכת מזל טוב ל'ידינו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו הרה"ח רבי 'ואל רזנברג שליט"א לרגל אירוסיו בתו עב"ג למזל"ט

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בכו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים

בפרשת השבוע - ובענייני דיומא

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכח להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
התנהלה

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים,
נא לפנות ל-054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com